

Tilburg University

De invloed van het inkomen van de gehuwde vrouw op de inkomensverdeling van echtparen

Nelissen, J.H.M.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1987

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Nelissen, J. H. M. (1987). De invloed van het inkomen van de gehuwde vrouw op de inkomensverdeling van echtparen. *Maandschrift Economie*, 51(2), 97-107.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

De invloed van het inkomen van de gehuwde vrouw op de inkomensverdeling van echtparen

door J.H.M. Nelissen*

In dit artikel wordt voor Nederland de invloed van het inkomen van de gehuwde vrouw op het gezamenlijke inkomen van man en vrouw geanalyseerd. Hierbij wordt vooral gebruik gemaakt van de Theil-coëfficiënt. Na enige inleidende opmerkingen en een presentatie van enkele relevante data wordt voor de onderscheiden jaren in eerste instantie de Theil-coëfficiënt in een aantal componenten opgedeeld. Vervolgens wordt de ontwikkeling in de gehanteerde ongelijkheidsmaatstaf geanalyseerd. Daartoe wordt deze in een viertal, op vrij eenvoudige wijze te interpreteren, componenten uiteengelegd.

Inleiding

De laatste decennia is de arbeidsdeelname van gehuwde vrouwen in Nederland sterk toegenomen. In 1962 bedroeg het aantal gehuwde vrouwen met een eigen inkomen nog geen 18% van het totaal aantal gehuwde vrouwen, in 1981 was betreffend percentage opgelopen tot ruim 40. Een gevolg hiervan is dat ook het aandeel van de gehuwde vrouw in het gezinsinkomen sterk is toegenomen. Bedroeg het aandeel van het inkomen van de vrouw in het gezamenlijke inkomen van echtparen in 1962 amper 4%, in 1981 was dit opgelopen tot ruim 12%.¹

Hoewel de arbeidsdeelname van gehuwde vrouwen in Nederland nog steeds achterblijft bij die in de ons omringende landen doet de boven geschetste ontwikkeling toch de vraag oproepen welke invloed deze ontwikkeling op de ongelijkheid van de inkomensverdeling van echtparen heeft. Immers de arbeidsparticipatie en het aandeel van de vrouw in het inkomen van het echtpaar verschilt, evenals de ontwikkeling daarin, sterk tussen de verschillende inkomensgroepen. Het antwoord op deze vraag is in de literatuur niet eenduidig. Dit geldt zowel voor theoretische als empirische studies.²

* Drs. J.H.M. Nelissen is als toegevoegd onderzoeker verbonden aan de vakgroep Methoden en Technieken van de Subfaculteit der Sociaal-Culturele Wetenschappen van de Katholieke Universiteit Brabant. Het onderzoek vond plaats binnen het kader van het zwaartepuntprogramma 'De verdelingsproblematiek in de sociale zekerheid'.

1. Deze percentages zijn gebaseerd op het zogenaamde totaalinkomen: zie B. Grubben, Inkomens van gezinnen in 1962 en 1981: werkende gehuwde vrouwen, *Supplement bij de Sociaal-economische Maandstatistiek*, 1986 (3), blz. 18, staat 6.

2. Zie bijv. D. Betson en J. van der Gaag, Working married women and the distribution of income, *Journal of Human Resources*, 19 (4), 1984, blz. 532-543; B.R. Bergmann, J. Radlinski Devine, P. Gordon, D. Reedy, L. Sage en C. Wise, The effect of wives' labor force participation on inequality in the distribution of family income, *Journal of Human Resources*, 15 (3), 1980, blz. 452-455; S. Danziger, Do working wives increase family income inequality?, *Journal of Human*

Deze onzekerheid hangt vooral samen met het gegeven dat, zeker in de zestiger jaren, er een inverse relatie bestond tussen de beslissing tot arbeidsparticipatie door de vrouw en het gewenste aantal uren arbeid, en daarmee het inkomen enerzijds en het inkomen van de echtgenoot anderzijds. Nadien is dit verband minder duidelijk geworden.

De mate waarin de ongelijkheid in de inkomensverdeling van echtparen beïnvloed wordt door het inkomen van de gehuwde vrouw zullen we in het navolgende trachten op te sporen aan de hand van data voor de jaren 1962, 1967, 1970, 1975 en 1981.³ We zullen niet ingaan op problemen verbonden aan het meten en vergelijken van inkomens in de loop der tijd. Zie hiervoor bijvoorbeeld De Kleijn en Van de Stadt.⁴ Hier zij slechts vermeld dat we voor de jaren 1962 en 1967 het totaalinkomen hanteren, voor de jaren 1975 en 1981 het besteedbaar inkomen en voor 1970 beide inkomensbegrippen. Steeds vormt het inkomen van man en vrouw samen, het inkomen van echtparen dus, de inkomenseenheid en daarmee de basis voor de indeling in decielen. Het inkomen van (eventuele) kinderen en overige huishoudensleden blijft hierbij buiten beschouwing.

Enige algemene karakteristieken

In tabel 1 worden een aantal algemene kenmerken van de beschouwde populatie in de periode 1962-1981 weergegeven. Regel 1 geeft het aantal echtparen met een inkomen. Regel 2 bevat het aantal gehuwde vrouwen met een eigen inkomen, zowel buitenshuis werkende vrouwen als meewerkende vrouwen. Het aantal echtparen met een inkomen steeg in de betrokken periode van bijna 2.8 miljoen in 1962 tot ruim 3.3 miljoen in 1981. Het aantal gehuwde vrouwen met een inkomen steeg echter nog sneller, nl. van bijna 500 000 tot ruim 1.3 miljoen. Bijgevolg is het quotiënt van beide gestegen. Dit

Resources, 15 (3), 1980, blz. 444-451; L. Thurow, *Lessening Inequality in the Distribution of Earnings and Wealth*, 1975. Meer specifiek voor Nederland kunnen we wijzen op J.G. Odink en H.A. Pott-Buter, Inkomensverdeling en de fiscale emancipatie van de gehuwde vrouw, *Maandschrift Economie*, 46 (6), 1982, blz. 276-297; C.A. de Kam, E.J. Pommer en C.J. Wiebrens, Dubbel en dwars over dubbele inkomens in 1979, *ESB*, 67, blz. 1040-1047; B. Grubben, *op.cit.*

3. Zie CBS, *Inkomensverdeling van gezinnen 1962*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1967; CBS, *Inkomensverdeling van werkende gehuwde vrouwen 1962*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1967; CBS, *Inkomensverdeling van werkende gehuwde vrouwen 1967*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1972; CBS, *Inkomensverdeling 1967 en Vermogensverdeling 1968*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1972; CBS, *Inkomensverdeling van werkende gehuwde vrouwen 1970 en 1973*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1979; CBS, *Inkomensverdeling 1970 en Vermogensverdeling 1971*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1977; CBS, *De personele inkomensverdeling: werkende gehuwde vrouwen 1975 en 1976*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage; CBS, *De personele inkomensverdeling 1975; deel I*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1980; CBS, *Personele inkomensverdeling 1981, individuen*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1985; B. Grubben, *op.cit.*; B. Grubben, Inkomens van gezinnen in 1962 en 1981, *Supplement bij de Sociaal-economische Maandstatistiek*, 1986 (1), blz. 24-40; B. Grubben, Aandelen van leden van huishoudens in het huishoudensinkomen, *Supplement bij de Sociaal-economische Maandstatistiek*, 1985 (8), blz. 22-40.

4. J.P. de Kleijn en H. van de Stadt, Ontwikkelingen in de inkomensverdeling sinds 1970, *ESB*, 70 (3526), blz. 1004-1009. Zie ook Grubben, 1986 (1), *op.cit.*; Grubben, 1986 (3), *op.cit.*; J.G. Odink, *Inkomenshervreiding: enkele aspecten van de inkomenshervreiding door de overheid in Nederland*, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1985.

Tabel 1. Enkele inkomenskenmerken van echtparen voor de jaren 1962, 1967, 1970, 1975 en 1981

Jaar	1962	1967	1970 ti	1970 bi	1975	1981
1. Aantal echtparen met inkomen (*1000)	2794.1	3061.6	3195.8	3195.8	3312.1	3306.1
2. Aantal gehuwde vrouwen met inkomen (*1000)	497.8	673.3	909.1	909.1	997.0	1325.7
3. Participatiegraad (%)	17.8	22.0	28.4	28.4	30.1	40.1
4. Gemiddeld inkomen echtparen	8800	13600	17700	15200	25400	35000
5. Idem eenverdieners	8500	13000	16800	14500	23400	31000
6. Idem tweeverdieners	10300	15600	20100	17200	30000	41000
7. Waarvan vrouw	2000	2800	3700	3100	6500	9900
8. Inkomensaandeel twee-verdieners	20.9	25.2	32.3	32.2	35.6	46.4
9. Idem eenverdieners	79.1	74.8	67.7	67.8	64.4	53.6
10. Idem vrouw bij twee-verdieners	19.4	17.9	18.4	18.0	21.7	24.1
11. Idem vrouw in inkomen alle echtparen	4.0	4.5	5.9	5.8	7.7	11.2
12. Theil-coëfficiënt echtparen	0.177	0.214	0.191	0.130	0.102	0.094
13. Idem eenverdieners	0.176	0.220	0.197	0.143	0.111	0.121
14. Idem tweeverdieners	0.166	0.185	0.167	0.094	0.067	0.046
15. Idem man tweeverdieners	0.195	0.218	0.197	0.144	0.089	0.076

quotiënt kan ruwweg worden geïnterpreteerd als de arbeidsparticipatiegraad van gehuwde vrouwen. Deze is vermeld op regel 3. Er is sprake van meer dan een verdubbeling: in 1962 was deze 17.8% en in 1981 40.1%.

Het volgende deel van de tabel geeft informatie over het inkomen. Het gemiddeld (nominaal) inkomen van echtparen steeg van f 8 800 in 1962 tot f 35 000 in 1981. Over de gehele periode beschouwd stegen het gemiddelde inkomen van de één-kostwinnerhuishoudens (in het vervolg aangeduid met de term eenverdieners) iets minder snel dan het gemiddelde inkomen van de twee-kostwinnerhuishoudens (hierna: tweeverdieners). Regel 7 geeft het gemiddeld inkomen van de gehuwde werkende vrouw: dit steeg van f 2 000 in 1962 naar f 9 900 in 1981. Deze stijging is aanmerkelijk groter dan de stijging in het gemiddeld inkomen van echtparen. Het aandeel van het inkomen van de vrouw in het totale inkomen van echtparen is dan ook sterk toegenomen. Bij tweeverdieners steeg het aandeel van de vrouw in het inkomen van het echtpaar van 19.4 naar 24.1% (regel 10), terwijl dat ten opzichte van de totale populatie echtparen 4.0 respectievelijk 11.2% was (regel 11). Het inkomensaandeel van twee- respectievelijk eenver-

dieners in het inkomen van alle echtparen tezamen staat vermeld op de regels 8 en 9. Gezien het voorgaande zal het geen verwondering wekken dat het aandeel van de tweeverdieners sterk gestegen is en dat dit ten koste van de eenverdieners gegaan is.

Het volgende blok geeft de Theil-coëfficiënten. Deze zijn gebaseerd op de indeling in decielen. We zien in alle gevallen de Theil-coëfficiënt dalen. Doch de daling is niet voor iedere categorie even groot geweest. De grootste daling (gecorrigeerd voor de overgang totaalinkomen naar besteedbaar inkomen) vond plaats bij de tweeverdieners. Hier was sprake van een reductie in de Theil-coëfficiënt van 00%. Het geringst was de daling bij de eenverdieners (in het algemeen mannen). Daar bedroeg deze amper 5%. Voor alle echtparen tezamen bedroeg de daling 22%, terwijl voor de mannelijke tweeverdieners het percentage 47 was. De daling is echter niet geleidelijk gegaan. Het meest opvallend zijn de stijging tussen 1962 en 1967 en de toename van de inkomensongelijkheid bij eenverdieners tussen 1975 en 1981.

Opmerkelijk is dat de Theil-coëfficiënt van gehuwde mannen, waarbij de vrouw werkt (regel 15) in eerste instantie groter is dan die van mannen waarbij de vrouw niet werkt (regel 13). Doch in de loop der tijd wordt het verschil kleiner en na 1970 is er zelfs sprake van een grotere inkomensongelijkheid onder de laatste groep in vergelijking met de eerste groep. Een mogelijke verklaring hiervoor is wellicht gelegen in het gegeven dat onder mannen deeltijdarbeid relatief meer voorkomt in de hogere en midden-inkomens dan in de lagere inkomensgroepen. Gegeven de toename van deeltijdarbeid en het positieve verband tussen deeltijdarbeid door de man en het inkomen van de echtgenote is de ontwikkeling in de betreffende Theil-coëfficiënt dan begrijpelijk.

Het aandeel van werkende gehuwde vrouwen in de inkomensongelijkheid van echtparen

Zoals in het voorafgaande is vermeld hebben we de Theil-coëfficiënt als ongelijkheidsmaatstaf gekozen. De reden hiervoor is dat deze ongelijkheidsmaatstaf eenvoudig decomponeerbaar is. Ook blijft na decompositie de interpreteerbaarheid gehandhaafd. Hiervan maken we in deze paragraaf gebruik om het aandeel van werkende gehuwde vrouwen in de inkomensongelijkheid van echtparen in de onderscheiden jaren te bepalen.⁵ De definitie van de Theil-coëfficiënt (T) luidt als volgt:

$$1. T = \sum_{i=1}^k y_i * \ln(y_i/n_i)$$

waarin k het aantal onderscheiden inkomensklassen is, y_i de fractie van het totale inkomen in klasse i en n_i de fractie van het aantal inkomenstrekkers in klasse i. We verdelen de populatie echtparen nu in twee groepen: echtparen waarbij alleen de man een inkomen ontvangt respectievelijk echtparen waarbij man en vrouw beiden een inkomen ontvangen (hierna aangeduid met een- respectievelijk tweeverdieners). We definiëren Y1 als het inkomen van echtparen en Y2 als het inkomen van echtparen minus het inkomen van de vrouw. De Theil-coëfficiënten die hiermee corresponderen geven we aan met T1 respectievelijk T2. Decompositie van de Theil-coëfficiënt geeft voor Y1:

5. Zie ook bijv. Betson en Van der Gaag, *op.cit.*, blz. 534-535.

$$2. T1 = B1 + v1 \cdot T1(w) + (1 - v1) \cdot T1(nw)$$

waarbij $B1$ de tussengroepsongelijkheid is behorend bij het $Y1$ -concept, $v1$ het inkomensaandeel van tweeverdieners in het totale inkomen van echtparen bij het $Y1$ -concept en $T1(w)$ respectievelijk $T1(nw)$ de Theil-coëfficiënten voor de groep tweeverdieners respectievelijk eenverdieners. Analoog krijgen we voor de Theil-coëfficiënt $T2$ behorende bij het $Y2$ -concept:

$$3. T2 = B2 + v2 \cdot T2(w) + (1 - v2) \cdot T2(nw)$$

De invloed van het inkomen van de vrouw op de inkomensongelijkheid van echtparen wordt dan gegeven door:

$$4. I = T2 - T1$$

Aangezien $v = \eta \cdot \lambda$, met η de arbeidsparticipatiegraad van gehuwde vrouwen en λ het gemiddeld inkomen van tweeverdieners in verhouding tot het gemiddeld inkomen van alle echtparen tezamen en daar $T1(nw) = T2(nw)$ krijgen we:

$$\begin{aligned} 5. I &= (B2 - B1) + \eta \cdot (\lambda2 \cdot T2(w) - \lambda1 \cdot T1(w)) + T1(nw) \cdot \eta \cdot (\lambda1 - \lambda2) \\ &= Q + \eta \cdot R + T1(nw) \cdot \eta \cdot S \\ &= Q + R1 + S1 \end{aligned}$$

Hierbij is $Q = B2 - B1$ de verandering in de tussengroepsongelijkheid (tussen een- en tweeverdieners) tengevolge van het inkomen van de vrouw; η is de arbeidsparticipatiegraad; $R1 = \eta \cdot R = \eta \cdot (\lambda2 \cdot T2(w) - \lambda1 \cdot T1(w))$ is het verschil in het aandeel van de groep tweeverdieners in de totale inkomensongelijkheid van echtparen als gevolg van het inkomen van de vrouw; en $S1 = T1(nw) \cdot \eta \cdot (\lambda1 - \lambda2)$ is het verschil in het aandeel van de groep eenverdieners in de totale inkomensongelijkheid van de groep eenverdieners in de totale inkomensongelijkheid als gevolg van het inkomen van gehuwde vrouwen. Bij de groep tweeverdieners zijn er dus twee effecten aanwezig: enerzijds de verandering in de Theil-coëfficiënt zelf ($T1(w)$ versus $T2(w)$) en anderzijds het aandeel van de tweeverdieners in de totale inkomensongelijkheid ($v1$ versus $v2$, en daarmee $\lambda1$ versus $\lambda2$). Ook de groep eenverdieners wordt beïnvloed: hun aandeel in de totale inkomensongelijkheid wordt immers mede bepaald door hun inkomensaandeel en dit is mede afhankelijk van het inkomen van de vrouwen bij tweeverdieners. Dit loopt via de factor $(1 - v1)$ respectievelijk $(1 - v2)$ en daarmee via $\lambda1$ versus $\lambda2$.

Tabel 2 geeft de waarden van de onderscheiden factoren. De totale invloed van de werkende gehuwde vrouw op de inkomensongelijkheid van echtparen is vermeld in regel 8. Steeds heeft I een positieve waarde hetgeen inhoudt dat er van de werkende gehuwde vrouwen een nivellerend effect op de inkomensverdeling uitgaat. Aanvankelijk is de invloed vrij gering, doch allengs wordt ze groter. In 1962 leidt het inkomen van de gehuwde werkende vrouw tot een nivellering met 1.4% (in termen van het totale inkomen). In 1967 is het betreffende percentage opgelopen tot 2.5 en in 1970 tot

Tabel 2. Het aandeel van de werkende gehuwde vrouw in de inkomensongelijkheid van echtparen

	1962	1967	1970 <i>ti</i>	1970 <i>bi</i>	1975	1981
1. Q	-.0027	-.0027	-.0036	-.0031	-.0067	-.0081
2. η	.1782	.2199	.2844	.2844	.3010	.4010
3. R	-.0045	.0016	.0052	.0343	.0126	.0226
4. R1	-.0008	.0004	.0015	.0098	.0038	.0091
5. T1(nw)	.1764	.2196	.1972	.1426	.1110	.1213
6. S	.1942	.1637	.1495	.1488	.1505	.1666
7. S1	.0061	.0079	.0084	.0060	.0050	.0081
8. I	.0026	.0055	.0063	.0127	.0021	.0090
9. I/T2 (%)	1.4	2.5	3.2	8.9	2.0	8.7

3.2. De invloed van het inkomen van de gehuwde vrouw is groter op het besteedbaar inkomen. De overgang van totaal- naar besteedbaar inkomen leidt tot bijna een verdriedubbeling van de invloed: van 3.2 naar 8.9%. Tussen 1970 en 1975 neemt het nivellerend effect sterk af, waarna tussen 1975 en 1981 er wederom sprake is van een ommekeer. Het niveau voor het jaar 1981 ligt weer nagenoeg op dat van 1970. Tot en met 1970 zien we dus dat de toegenomen arbeidsparticipatie gepaard gaat met een verder toenemende nivellering, hoewel de stijging tussen 1967 en 1970 relatief kleiner is dan tussen 1962 en 1967. Na 1970 wordt de toename in de arbeidsparticipatie vergezeld door een daling in de mate waarin het inkomen van de werkende gehuwde vrouw de totale inkomensongelijkheid vermindert, doch tussen 1975 en 1981 is er vervolgens wederom sprake van een toenemend nivellerend effect op de totale inkomensongelijkheid bij echtparen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de emancipatie in eerste instantie vrij snel geleid heeft tot een hogere arbeidsparticipatie van vrouwen in lagere inkomensgroepen, terwijl voor de hogere inkomensgroepen dit proces vertraagd verlopen is. Aangezien de gemiddelde opleidingsduur in de hogere inkomensgroepen aanzienlijk langer is dan in de lagere inkomensgroepen hoeft deze vertraging echter geen verwondering te wekken. Dit zou de terugval tussen 1970 en 1975 kunnen verklaren. De stijging tussen 1975 en 1981 kan worden verklaard doordat de toename van de arbeidsparticipatie door vrouwen relatief iets sterker plaats vond in de lagere inkomensgroepen. Dit beeld wordt bevestigd wanneer men de arbeidsparticipatie van vrouwen in de verschillende decielen voor de onderscheiden jaren met elkaar vergelijkt.

De ongelijkheidsmaatstaven voor een- en tweeverdieners leken naar elkaar toe te convergeren. Sinds 1975 is er echter weer sprake van een uit elkaar groeien. De ontwikkeling in het verschil komt vooral tot uiting in de factoren Q en R. De tussengroepsongelijkheid (Q) vertoont de op basis van het voorgaande te verwachten beeld: ten gevolge van de deelname van de werkende gehuwde vrouw aan het inkomensvormingsproces neemt de inkomensongelijkheid tussen de groep een- en tweeverdieners toe. Dit

is vooral een gevolg van het feit dat dit proces de inkomensongelijkheid onder twee-verdieners nog verder verkleint en aldus de kloof met de eenverdieners (alwaar de inkomensongelijkheid groter is) verder vergroot. De ontwikkeling in het relatieve inkomensaandeel van de groep tweeverdieners (λ) speelt hierbij nauwelijks een rol. De factor R1 vertoont vrijwel het omgekeerde beeld. In 1962 leidt het inkomen van de werkende gehuwde vrouwen via het aandeel van de tweeverdieners tot een grotere inkomensongelijkheid onder echtparen. Daarna is er sprake van een nivellerend effect. Na 1970 wordt de mate van nivellering echter tijdelijk kleiner. Via de invloed van verdienende gehuwde vrouwen op het aandeel van de inkomensongelijkheid van eenverdieners op de totale inkomensongelijkheid (S1) is er steeds sprake van een nivellerend effect. Dit is ook logisch: tengevolge van het inkomen van de gehuwde vrouw is het inkomensaandeel van tweeverdieners gestegen ten koste van dat van de eenverdieners, zodat de grotere inkomensongelijkheid onder eenverdieners minder zwaar doorweegt op de totale inkomensongelijkheid onder echtparen. De ontwikkeling in S1 is echter grillig (als gevolg van de ontwikkeling in T1(nw) en S), doch de veranderingen zijn vrij beperkt.

Resumerend kunnen we stellen dat het inkomen van verdienende gehuwde vrouwen een inkomensnivellerend effect heeft. Zoals te verwachten valt speelt vooral de inkomensongelijkheid binnen de groep tweeverdieners hierbij een belangrijke rol. De invloed via de tussengroepsongelijkheid dient echter niet verwaarloosd te worden. De invloed via de inkomensongelijkheid onder eenverdieners is absoluut gezien weliswaar groot, doch gezien het vrij stabiele karakter relatief minder belangrijk. Hierbij moeten we echter wel bedenken dat een en ander geldt onder de aanname dat er geen gedragsreacties plaatsvinden indien de vrouw ophoudt met werken c.q. geld verdienen. Treden deze wel op dan zou gegeven de ontwikkeling in de Theil-coëfficiënten de nivellerende invloed anders zijn geweest. Het is bijvoorbeeld goed denkbaar dat in dat geval de inkomensverdeling van mannen waarvan de vrouw nu een inkomen verdient zal verschuiven naar de verdeling van het inkomen van mannen waarvan de vrouw geen inkomen ontvangt. Dan zou er (zie regel 12 en 13 van tabel 1) nog steeds sprake zijn van een nivellerende invloed; het effect zou dan zelfs nog sterker zijn. In het extreme geval dat dan de gehele inkomensverdeling van echtparen het verloop zou krijgen van die van de eenverdieners onder de echtparen dan zou de nivellerende werking in 1962 nauwelijks een wijziging ondergaan, in 1967 0.2% groter zijn, in 1970 0.3 (totaalinkomen) respectievelijk 0.9%, in 1975 0.9% en in 1981 zelfs 2.6% groter zijn.

Nadere analyse van de ontwikkelingen in de periode 1962-1981

De decomponeerbaarheid van de Theil-coëfficiënt maakt het ons mogelijk de ontwikkelingen in de loop der tijd nader te analyseren. Daartoe⁶ herschrijven we vergelijking 2. tot:

6. Zie D. Mookherjee en A. Shorrocks, A Decomposition Analysis of the Trend in UK Income Inequality, *Economic Journal*, 92, 1982, blz. 886-902. Terwille van de overzichtelijkheid laten we het cijfer 1 (om aan te geven dat we van het inkomensconcept Y1, het inkomen van echtparen inclusief dat van de vrouw, uitgaan) weg.

$$6. T = \eta \cdot \lambda \cdot \ln \lambda + (1 - \eta \cdot \lambda) \cdot \ln ((1 - \lambda \cdot \eta)/(1 - \eta)) + \\ \eta \cdot \lambda \cdot T(w) + (1 - \eta \cdot \lambda) \cdot T(nw)$$

Is λ gedefinieerd als het gemiddeld inkomen van tweeverdieners in verhouding tot het gemiddeld inkomen van alle echtparen tezamen, analoog hieraan kan $(1 - \lambda \cdot \eta)/(1 - \eta)$ gedefinieerd worden als het gemiddeld inkomen van eenverdieners in verhouding tot het gemiddeld inkomen van alle echtparen tezamen. We duiden het daarom in het vervolg aan met λnw . De eerste twee componenten aan de rechterzijde van het =-teken in vergelijking 6. vormen de tussengroepsongelijkheid, terwijl de laatste twee de invloed van de binnengroepsongelijkheid weergeven. Passen we de verschiloperator op vergelijking 6. toe en nemen we voor de aggregatie gewichten het gemiddelde over de twee jaren, dan krijgen we:

$$7. \Delta T = T(t1) - T(t0) \\ = \Delta(\eta \cdot \lambda \cdot T(w) + (1 - \eta \cdot \lambda) \cdot T(nw)) + \\ \Delta(\eta \cdot \lambda \cdot \ln(\lambda) + (1 - \eta \cdot \lambda) \cdot \ln(\lambda nw)) \\ = \eta \cdot \lambda \cdot \Delta T(w) + (1 - \eta \cdot \lambda) \cdot \Delta T(nw) \quad I \\ + \overline{T(w)} \cdot \Delta(\eta \cdot \lambda) + \overline{T(nw)} \cdot \Delta(1 - \eta \cdot \lambda) \quad II \\ + \overline{\ln(\lambda)} \cdot \Delta(\eta \cdot \lambda) + \overline{\ln(\lambda nw)} \cdot \Delta(1 - \eta \cdot \lambda) \quad III \\ + \eta \cdot \lambda \cdot \Delta \ln(\lambda) + (1 - \eta \cdot \lambda) \cdot \Delta \ln(\lambda nw) \quad IV$$

Deel I van vergelijking 7. kan beschouwd worden als de invloed van de veranderingen in de binnengroepsongelijkheid in de beschouwde periode; deel II is het effect van de veranderingen in het inkomensaandeel van de onderscheiden subpopulaties via de binnengroepsongelijkheid; deel III is het effect van de veranderingen in het inkomensaandeel van de onderscheiden subpopulaties via de tussengroepsongelijkheid; en deel IV kan worden geïnterpreteerd als de invloed van de veranderingen in het relatieve inkomen van de onderscheiden subpopulaties en daarmee van de veranderingen in de elementen van de tussengroepsongelijkheid in de beschouwde periode. Deel I en IV geven dus de invloed weer van de veranderingen in de elementen waaruit de Theil-coëfficiënt is opgebouwd, terwijl deel II en III de invloed van de veranderingen in de wegingsfactoren tot uitdrukking brengen.

De bijdrage van elk der factoren in de totale verandering in de inkomensongelijkheidsmaatstaf is in tabel 3 vermeld. Uit deze tabel blijkt dat de veranderingen in de totale Theil-coëfficiënt vooral bepaald worden door de veranderingen in de binnengroepsongelijkheid (deel I van vergelijking 7.). De invloed van de inkomensandelen van de subpopulaties via de binnengroepsongelijkheid (deel II) is iets minder groot. Daarentegen is de invloed van de inkomensandelen via de tussengroepsongelijkheid (deel III) groot, doch deze wordt (over de gehele periode beschouwd) volledig gecompenseerd door de veranderingen in de inkomenselementen (het relatieve inkomen) die de tussengroepsongelijkheid (deel IV) bepalen.

Wat betreft de invloed van de binnengroepsongelijkheid is het aandeel van de een-

Tabel 3. De uiteenlegging van de veranderingen in de inkomensongelijkheid in een viertal deelfactoren

Jaar		1967	1970	1975	1981	1981
		tov 1962	tov 1967	tov 1970	tov 1975	tov 1962
I	Tweeverdieners	.004	-.005	-.009	-.009	-.019
	Eenverdieners	.033	-.016	-.021	.006	.002
	Totaal		.038	-.021	-.030	-.003
II	Tweeverdieners	.008	.013	.003	.006	.030
	Eenverdieners	-.009	-.015	-.004	-.013	-.041
	Totaal		-.001	-.002	-.002	-.007
III	Tweeverdieners	.006	.009	.005	.017	.037
	Eenverdieners	.002	.003	.002	.010	.017
	Totaal		.008	.013	.007	.027
IV	Tweeverdieners	-.005	-.002	.016	-.009	.000
	Eenverdieners	-.003	-.011	-.019	-.017	-.050
	Totaal		-.008	-.012	-.003	-.026
ΔT			.037	-.023	-.028	-.008
						-.022

verdieners tot en met 1975 groter dan dat van de tweeverdieners, daarna is het omgekeerde het geval. De in het voorgaande reeds gesignaleerde denivellering bij de eenverdieners tussen 1975 en 1981 vinden we ook hier weer terug. Het relatieve aandeel van de eenverdieners in het totaal van deze component neemt in de loop van de tijd dan ook af. Dit is onder meer een gevolg van de verandering in het inkomensaandeel van de eenverdieners in het totale inkomen van echtparen. Hiervoor is vooral de toegenomen arbeidsparticipatie verantwoordelijk en minder het gemiddeld inkomen van de eenverdieners in verhouding tot dat van de tweeverdieners.

De invloed van de veranderingen in het inkomensaandeel via de binnengroepsongelijkheid is qua totaal effect wel gering, doch de componenten ervan (een- respectievelijk tweeverdieners) kunnen hoge waarden aannemen. Omdat de (absolute) veranderingen in het inkomensaandeel voor de twee onderscheiden groepen aan elkaar gelijk zijn en de verschillen in de Theil-coëfficiënt voor deze twee groepen relatief beperkt zijn, treedt er echter voor een groot deel onderlinge compensatie op. Het totale effect is licht negatief, hetgeen betekent dat de veranderingen in de inkomensandelen via de binnengroepsongelijkheid een licht nivellerend effect heeft gehad in de periode 1962-1981. Dit is ook logisch. Er heeft immers een 'overdracht' van het inkomensaandeel van de eenverdieners naar de tweeverdieners plaats gehad en de inkomensongelijkheid binnen deze laatste groep is kleiner dan bij de eerste groep. Bij de invloed van de inkomensandelen via de tussengroepsongelijkheid treedt geen onderlinge compensatie op. Ook hier zijn de absolute veranderingen in het inkomensaandeel voor de twee groepen

aan elkaar gelijk, maar de inkomensfactoren die de tussengroepsongelijkheid mede bepalen ($\ln \lambda$ en $\ln \lambda_{nw}$) verschillen in belangrijke mate. Het totale effect is positief, zodat de verandering in de inkomensandelen via deze weg een sterk denivellerend effect heeft gehad. Dit is een gevolg van het feit dat er een verschuiving in het inkomensaan-deel is opgetreden ten gunste van de groep die de grootste bijdrage aan de tussengroeps-

Tabel 4. De invloed van werkende gehuwde vrouwen op de ontwikkelingen in de inkomensongelijkheid onder echtparen

<i>Jaar</i>	<i>1967</i>	<i>1970</i>	<i>1975</i>	<i>1981</i>	<i>1981</i>
	<i>to v</i>	<i>to v</i>	<i>to v</i>	<i>to v</i>	<i>to v</i>
	<i>1962</i>	<i>1967</i>	<i>1970</i>	<i>1975</i>	<i>1962</i>
$\Delta T2$	+ .040	-.022	-.039	-.001	-.022
ΔT	+ .037	-.023	-.028	-.008	-.022
$\Delta T2 - \Delta T$	+ .003	+ .001	-.011	+ .007	+ .001

ongelijkheid levert, de tweeverdieners.

Tenslotte hebben we de veranderingen in het relatieve inkomen van de onderscheiden subpopulaties. Deze vormen de basis voor de omvang van de tussengroepsongelijkheid. Hier is een sterk nivellerend effect van uit gegaan doordat deze in deelperiodes naar elkaar toegroeid zijn.

Combineren we de resultaten uit tabel 3 met die uit de vorige paragraaf dan kan de verandering in de invloed van de verdienende gehuwde vrouwen op de ontwikkelingen in de inkomensongelijkheidsmaatstaf bepaald worden. Daartoe is in tabel 4 naast de verandering in de Theil-coëfficiënt van echtparen (ΔT , in feite is dit in de notatie van de vorige paragraaf $\Delta T1$), de verandering in de Theil-coëfficiënt die betrekking heeft op het inkomen van echtparen minus het inkomen van vrouwen ($\Delta T2$) weergegeven. Het verschil tussen beide grootheden kan beschouwd worden als de mate waarin het inkomen van gehuwde vrouwen de ontwikkelingen in de inkomensverdeling nivellerend (indien het verschil positief is) dan wel denivellerend (als het verschil negatief is) heeft beïnvloed. We zien dat in het algemeen de verdienende gehuwde vrouw de ontwikkelingen in de inkomensverdeling op een nivellerende wijze heeft beïnvloed. Tussen 1970 en 1975 is de nivellering in de inkomens beperkt gebleven doordat de ontwikkeling in de verdeling van de inkomens van gehuwde vrouwen minder nivellerend was in vergelijking met de ontwikkeling in de inkomensongelijkheid onder gehuwde mannen. Opgemerkt zij echter dat hierbij geen rekening is gehouden met eventuele gedragsreacties. Aldus is het nivellerende effect in tabel 4 onderschat.

Resumé

In dit artikel zijn we ingegaan op de betekenis van het inkomen van de gehuwde vrouw voor de inkomensverdeling van echtparen.⁷ De analyse laat zien dat er een inkomens-

7. Het beeld wijzigt nauwelijks wanneer ook ongehuwd samenwonenden in de analyse worden betrokken; zie Grubben, 1986 (3), *op.cit.*, blz. 22.

nivellerend effect uitgaat van het inkomen van de gehuwde vrouw. De mate waarin er sprake is van een nivellering verschilt echter van periode tot periode. Vooral tussen 1970 en 1975 is er sprake geweest van een stagnerende invloed. In deze periode heeft de ontwikkeling in de inkomensverdeling van verdienende gehuwde vrouwen de ontwikkelingen in de inkomensongelijkheid zelfs negatief beïnvloed. In 1981 zat men echter weer op het niveau van 1970 (zie tabel 1). Houden we ook rekening met eventuele gedragsreacties, wanneer de vrouw geen inkomen meer zou verdienen, dan is de inkomensnivellerende werking van het inkomen van de gehuwde vrouw nog groter. Vanuit beleidsoogpunt is de conclusie dat er een inkomensnivellerende werking uitgaat van het inkomen van de gehuwde vrouw ook niet van belang ontbloomt. Immers, bij de discussie met betrekking tot de oorzaken van de inkomensnivellering blijft in Nederland (evenals elders) dit aspect buiten beschouwing. Men kan zich afvragen of dit terecht is. Dit facet van de inkomensnivellering is namelijk een gevolg van een in zekere zin gewenst beleid (o.a. in het kader van het emancipatiestreven) en niet direct (misschien wel indirect) een gevolg van veranderingen in de secundaire inkomensverdeling van individuen. Dit pleit ervoor om bij de beschouwingen over de ontwikkelingen in de inkomensongelijkheid (en met name met betrekking tot de gewenste nivellering c.q. denivellering) voor dit effect te corrigeren.⁸ In dat geval is de (aldus gecorrigeerde) inkomensnivellering in de afgelopen decennia aanzienlijk geringer geweest dan nu algemeen wordt aangenomen.

De andere kant van de medaille is dat de inkomensongelijkheid onder gehuwde mannen, waarvan de vrouw een inkomen heeft aanzienlijk kleiner is dan onder mannen waarvan de echtgenote niet verdient. Het verschil tussen beide groepen wordt in de loop der tijd steeds groter. In welke mate het inkomen van de vrouw hieraan bijdraagt (bijvoorbeeld in de vorm van een bevorderen van de keuze voor deeltijdarbeid) is voorts nog onduidelijk.

8. Hetzelfde geldt wellicht voor de invloed van de veranderingen in de leeftijdsopbouw van de bevolking.